

Жіночі портрети

на тлі історії України

Княгиня Ольга -
історія і легенди

24 липня православні та греко-католики вшановують день пам'яті святої рівноапостольної княгині Ольги. До сонму святих православна церква прилучила її ще в домонгольські часи.

Чим же уславилась в історії Русі-України перша свята та єдина жінка-княгиня Київська?

Літописні джерела нічого не розповідають про народження майбутньої княгині чи про її походження.

Сповідують, що 903 року «привели Ігореві жону із Пскова (Плескова), на ім'я Ольга». Історики вважають, що походила вона з варягів, її скандинавське ім'я Гельга, що означає «священна». Більшість дослідників сходиться на тому, що мала вона високий соціальний статус. Можливо, вона була родичкою Олега Віщого, опікуна Ігоря, чи навіть його донькою. За легендою, дитинство її минуло в селі Вибути поблизу Пскова і там вона зустрілася зі своїм майбутнім чоловіком, якого вразили її краса та надзвичайний розум. Інші дослідники розглядають версію про болгарське походження Ольги, адже Пліска – назва столиці першого болгарського царства. Ігор (Інгвар) народився до 879 р., тому на час одруження йому було близько 25 років.

Ольга, ймовірно, була набагато молодша, і цей шлюб насправді був продиктований політичними мотивами. Тільки в 942 році в Ігоря та Ольги народився син — Свято-слав. На думку науковців, таке пізнє народження спадкоємця Київського престолу мало ймовірно, або ж він був не єдиною дитиною.

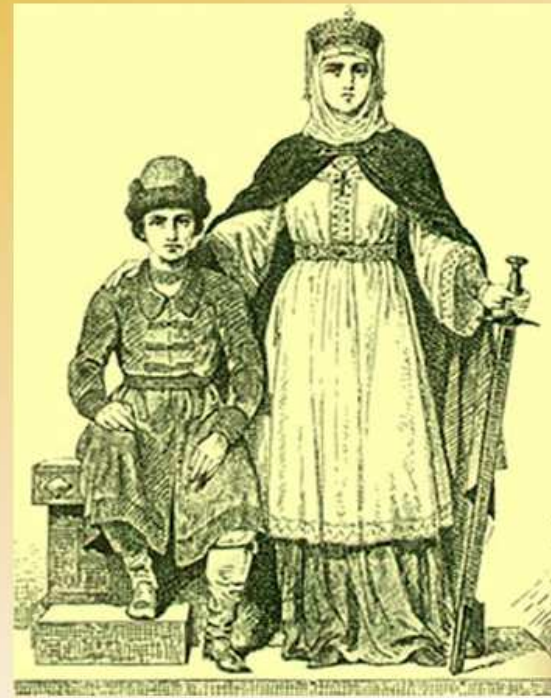
Безумовно, Ольга була яскравою історичною особистістю, що неодноразово підкреслюється у «Повісті временних літ». Нещадна до ворогів, вона жорстоко помстилася дrevлянам за те, що вбили її чоловіка, князя Ігоря (945 р.). Її прагнення помсти вважається істориками цілком легітимним, тому що право жінки на кровну помсту простежується у законодавчих пам'ятках Скандинавії і Русі.

Древляни вирішили сватати Ольгу за свого князя Мала, але вона хитрістю погубила їх.

Одне посольство за її наказом закопали живцем в ямі прямо у своєму дворі, друге спалили в лазні, а третє — п'ять тисяч дrevлянських посланців — порубали під час поминальної тризни за Ігорем. Яскраво виписана літописцем історія трикратної помсти княгині Ольги, можливо, є наближеним до язичницького фольклору художнім вимислом, де поєднані обрядові шлюбні і поховальні мотиви. Відтак Ольга спалила столицю дrevлян Іскоростень (нині Коростень Житомирської області), та наклала на дrevлян важку данину. Оповіді про здобуття міста за допомогою птахів-паліїв зустрічаються у середньовічних легендах, звідки цей сюжет міг потрапити до

літопису. Лейтмотивом розповіді про Ольжину помсту є похвала мудрості і хитрості правительки. Доля князя Мала невідома, навряд чи Ольга зберегла життя вбивці свого чоловіка, а от його діти, Добриня і Малуша, відіграли помітну роль в історії. Нестор писав у літописі: «Батько ж їм був Малко Любечанин, і доводився Добриня дядьком Володимирові». Добриня Никитич став героєм билин, а Малуша, ключниця Ольги, народила позашлюбного сина Святославу. Її син став славетним князем Володимиром.

Дослідники відзначають державницький розум Ольги, виваженість дій, наполегливість у досягненні мети, що обумовило її тривале перебування при владі (приблизно до 964 року). Після вбивства чоловіка вона правила державою від імені свого малолітнього сина Святослава. Найперше, що зробила, щоб уникнути нових заворушень - змінила порядок оподаткування

підлеглих Києву земель, запровадивши «устава й уроки», тобто визначивши конкретні податки й державні повинності. Адже князя Ігоря вбили за те, що, зібравши данину з древлян, він відправив її додому, а сам повернувся з малим загоном, щоб «позбирати ще». Вона спрямувала зусилля на зміцнення єдності руських земель і централізацію влади, а також продовжила активну зовнішню політику, розпочату своїми попередниками, особливо щодо налагодження взаємовигідних контактів.

Шлях до цивілізації пролягав через християнство і зречення язичницького минулого.

Княгиня на чолі посольства відвідала столицю Візантійської імперії – Константинополь, де була прийнята Константином VII Багрянородним. Це відбулося приблизно у 945-950 рр. Деякі вчені вважають, що візитів було два.

За переказами, сповненими легендами та казковими подробицями, базилевс начебто

запропонував їй «цесарувати в городі своєму з ними». Ольга сказала, що це неможливо, бо вона язичниця, і захотіла прийняти християнство з рук імператора. Коли ж після охрещення імператор запропонував княгині стати його дружиною вона відповіла, що під час обряду Константин назвав її дочкою, і хіба може батько одружитися з донькою?

Подивований кмітливістю Ольги, імператор обдарував її і відпустив на Русь. Припускають також, що Ольга хрестилась у Києві, а у Візантії її благословив Константинопольський патріарх. Цей факт у тодішньому світі набув значення важливого державного акту, прийняття хрещення було вельми престижним для володарки язичницької Русі.

Повернення княгині Ольги до Києва супроводжувалось пропагандою нових духовних символів, що виявилось у будівництві церковних споруд. Її власний двір був у Вишгороді.

964 року повнота державної влади перейшла до Святослава. Ольга вмовляла сина, аби він хрестився сам й охрестив Русь але Святослав не поділяв її поглядів. Здійснив прагнення своєї бабусі вже його син Володимир. Ольга померла 11 (за новим стилем — 24) липня 969 р.у в Києві.

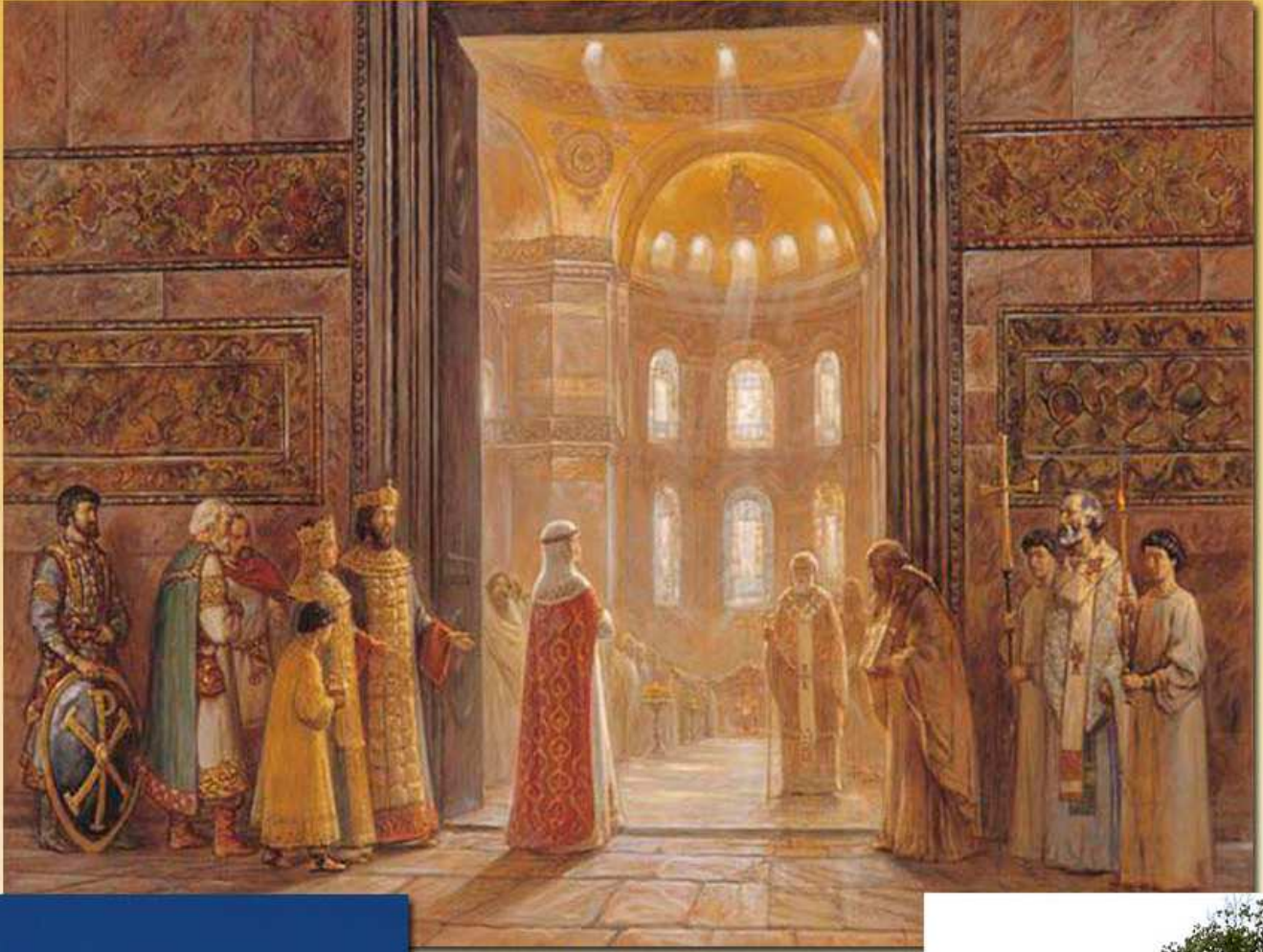

Її було поховано у побудованому нею дерев'яному храмі Святої Софії, що згорів у 1017-му. Вона заповіла не правити тризни на її могилі. Відспівав велику княгиню Київську духівник, її поховали за християнським обрядом. Згодом

князь Володимир переніс нетлінні останки своєї бабусі до Десятинної церкви і поклав у кам'яний саркофаг. В охрещеній Володимиром Русі Київська церква канонізувала княгиню.

Як зазначає Іпатіївський літопис, «була (Ольга) предтечею християнської землі, як вранішня зірка перед сходом сонця, і як зоря перед світом».

Підготовлено науково-методичним відділом
НТБ КНУТД